

Megértés, értelmezés, kultúra

A kötet megjelenését támogatta:

A Romániai Magyar Demokrata SZövetség

Megértés, értelmezés, kultúra

Válogatott tanulmányok Veress Károly köszöntésére

A kötetet szerkesztette:

Ungvári Zrínyi Imre

Presa Universitară Clujeană / Kolozsvári Egyetemi Kiadó

2014

Megértés értelmezés kultúra.

Válogatott tanulmányok Veress Károly köszöntésére

A kötetet lektorálta:

Dr. Demeter M. Attila egyetemi docens

© Szerzők, 2014. Minden jog fenntartva.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

OMAGIU. VERESS, Károly

Megértés értelmezés kultúra: válogatott tanulmányok
Veress Károly köszöntésére / Ungvári Zrínyi Imre (red.). -
Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2014

Bibliogr.

ISBN 978-973-595-774-2

I. Ungvári Zrínyi, Imre (red.)

14

Kiadja a Presa Universitară Clujeană Kiadó

Felelős kiadó: Ungvári Zrínyi Imre

A kiadvány felelős szerkesztője: Ungvári Zrínyi Imre

Műszaki szerkesztő: Ungvári Zrínyi Imre, Cristian Marius Nuna

Borítótér: Gregus Zoltán

Korrektúra: Szócs Katalin

Universitatea Babeș-Bolyai

Presa Universitară Clujeană

Director: Codruța Săcelean

Str. Hasdeu nr. 51

400371 Cluj-Napoca, România

Tel./fax: (+40)-264-597.401

E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro

<http://www.editura.ubbcluj.ro/>

Tartalom

<i>Előszó (Ungvári Zrínyi Imre, Kerekes Erzsébet)</i>	7
Értelmezés és önértés	11
<i>Egyed Péter</i>	
Önformálás – az önismeret (episztémé heautu) alapján	13
<i>Laczkó Sándor</i>	
Hazugság és identitás	25
<i>Papp Levente</i>	
A kogníció fenomenalitása	33
<i>Dávid István</i>	
Az önértés és a szöveg igazsága	45
<i>Csergő Antal</i>	
Az életvilág „előtörténete” és filozófiai problémává válása	59
<i>Olay Csaba</i>	
Implicit és explicit nemzeti identitás	75
<i>Ungvári Zrínyi Imre</i>	
A kultúraköziség vizsgálatának perspektívái és tematizálásának alapintenciói	95
Művészet, alkotás, értelmezés	121
<i>Gregus Zoltán</i>	
Értelemtöbblet a művészet tapasztalatában	123
<i>Jáger-Péter Mónika</i>	
A művészi értelem megmutatkozása	139
<i>Angi István</i>	
Zenehermeneutikai vizsgálódások a fájdalomról	149
<i>Lázár Zsolt</i>	
Test, érzékelés, alkotás	175
<i>Incze Éva</i>	
Hermenutikai séta Sepsiszentgyörgyön	183
<i>Bakó Rozália Klára</i>	
Vizuális kultúra a világhálón	193

Filozófiatörténet, kultúra, történelem	201
<i>Fehér M. István</i>	
Az európai egyetemesszme történetéből: Humboldt és a német idealizmus	203
<i>Loboczky János</i>	
A kar szerepe a tragédiában – Nietzsche és Schiller	225
<i>Lurczá Zsuzsanna</i>	
Kultúra a kísértetek korában – széljegyzetek egy hauntológiához	233
<i>Zuh Deodáth</i>	
Hauser Arnold és a tudás rétegzett elméletei	251
<i>Demetert M. Attila</i>	
Az 1868-as nemzetiségi törvény országgyűlési vitája	283
<i>Kerekes Erzsébet</i>	
Alkalmazott filozófiai, hermeneutikai kísérlet a kisebbségi létparadoxon megvilágítására	299
Összesített irodalom	305
Abstracts	319
A kötet szerzői	327
A kötetben szereplő tanulmányok első megjelenésének helye ...	333

Lurcza Zsuzsanna

Kultúra a kísértetek korában – széljegyzetek egy hauntológiához¹

„Eine Zeit ohne Zeit, eine Kunst ohne Kunst.”
(*A bécsi Leopold Múzeum kiállítótermének felirata*)

Jelen tanulmány a kortárs társadalmi összefüggéseket taglalja az identitás és a kultúra tematikájának összefüggésében. Az olyan filozófiai programok, mint a destrukció különböző formái, valamint a dekonstruktív művelet, összességében pedig a posztstrukturalista és a posztmodern elméletek, leszámolni látszanak a modernizmus szubjektum-, identitás- és kultúra-felfogásával, továbbá magával a modernizmussal egyaránt. A kérdés viszont az, hogy ez valóban így van-e? De az is kérdés, hogy teljesen elvethető-e mindez, vagy pedig inkább arról van szó, hogy a kortárs jelenségek ellenállni látszanak e bináris, oppozicionális logikának, és egy hauntológikus megnevezhetetlenségben visszakisért a modernizmus szelleme, a szubjektum és a kultúra új konstruálása, egy egyre inkább fantomszerűbb társadalmi-politikai-mediális szférába ágyazódva – mint a modernizmus afirmálása, radikalizálása, inflációja és hauntológiája.

A szubjektum kultúrájának (poszt)Modern kritikája és afirmációja

A *szubjektumról*, a *személyről*, az *Én-ről*, *Önmagunkról*, az *identitásról*, összességében pedig az *emberről* szóló *humántudományi* és *társadalomtudományi* diskurzusok centrális szerepet játszanak a nyugat-európai gondolkodásban, csakúgy, mint mindezek társadalmi-politikai közege, és a sokat vitatott *kultúra*. Az elmúlt másfél évszázad nyomán azonban a *cogito ergo sum* tétele, a *tiszta Én* eszménye, az „*Önmagáság*” egysége, az *autonóm individuum* és a *legitim szubjektum* eszméje, csakúgy mint a különböző *szubjektum-felfogások*, a *tiszta homogén identitás*, másrészt az „*a kultúra*”, a *multikulturalitás*, az *interkulturalitás* és a *kulturális sokféleség* művi kifejezései, mindinkább gyanúba keverednek olyan irányzatok által, mint a destrukció különböző formái, a dekonstrukció, a posztstrukturalizmus, a posztmodernizmus, valamint számos más kritikai indíttatású diskurzus által. Gyanúba keveredik ugyanakkor a jelentésbeli azonosság, a modernizmus-

¹ A tanulmány az MTA–ELTE Hermeneutika Kutatócsoport keretében, az MTA TKI támogatásával készült.

hoz köthető kategorizálhatóság, definiálhatóság, az univerzális normaalkotás és az egyetemes nyilatkozatok életképessége és működőképessége,² összességében a modernizmus és annak fogalmi rendszere és rendszerfogalma, csakúgy, mint az ezekre épülő hagyományos etikák, politikák, jogrendszerek és intézményi struktúrák. Ezzel párhuzamosan viszont, a posztModernben visszakísértő *Modern* nyomán, a társadalmi-politikai közegekben megfigyelhető a kiszámítható szubjektum, az identitás és a „közös” identitásformák új konstruálása, az új kategorizálhatóság, a szubjektumra, az identitásra, a kultúrára, a kulturális identitásra és a kulturális sokféleségre vonatkozó szellemszerűen „új” definiálási igény, valamint az ezekhez kapcsolódó univerzális normaalkotás és az egyetemes nyilatkozatok igénye, az emberi jogok egyetemes nyilatkozatának felfogása, mint egy eljövendő világtársadalom alapja.³

Hauntológia

„»*The time is out of joint*«: a formula az időről beszél, azt is mondja, az idő, de egyedül *erre* az időre utal, »*erre* a korra«, »*erre* az időre itt«, ennek az időnek az idejére, ennek a világnak az idejére, mely Hamlet számára »a mi időnk« volt, »csakis *erre* a világra itt«, *erre* a korszakra, és semmi másra. Az állítmány *mond* valamit az időről, és a *lenni* ige jelen idejével *mondja* (*The time is out of joint*), ám ha *akkor* mondja, abban a másik időben, az egyszerű múltban, egyszer a múltban, akkor hogyan vonatkozhatnék minden időkre?» (*J. Derrida*)⁴

A kortárs jelenségek nyomán „korunkat” egyfajta „kornélküliség”, beláthatatlanság, megfoghatatlanság, meghatározhatatlanság, definiálhatatlanság, megnevezhetetlenség jellemzi, vagy éppen még a modernizmusból visszakísértő megnevezési kényszer. Mindez jó talajt vagy akár talajtalanságot biztosít ahhoz, hogy a sokszor kritikával illetett, destruált és dekonstruált *tiszta Én kultúrája* helyét a visszakísértéseknek és a hauntológiáknak adja át. Az utóbbi két évszázad lényeges filozófiai programjaiban a különböző meghaladás-programokban, mint például a metafizika meghaladásainak és a modernizmus meghaladásainak programjaiban, ugyancsak a hagyományos

² Gondoljunk olyan egyetemes nyilatkozatokra, mint az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, jelen esetben utalunk annak illuzórikusságára, tekintetbe véve a kulturális, vallási, nemzeti, etnikai, társadalombeli, mentalitásbeli, hagyománybeli, szociális, szemléletbeli stb. különbségeket. Egy alaposabb vizsgálattal kimutathatóvá válik, hogy a kortárs jelenségek alapján a társadalmi-hatalmi struktúrák maguk állítják fejre és cáfolják meg, ugyanakkor húznak hasznát, és használják fel saját politikai-gazdasági-militáris érdekeikben az Egyetemes Nyilatkozatokat és az emberi jogok retorikáját.

³ Habermas: *Zur Verfassung Europas. Ein Essay*. Suhrkamp Verlag, Berlin, 2011. 11.

⁴ Derrida: *Marx kísértetei. Az adósállam, a gyász munkája és az új Internacionálé*. Jelenkor Kiadó, Pécs, 1995. 59.

meghaladás-programok kísértének vissza, aktualizálódnak és radikalizálódnak, ugyanakkor infláció tárgyává is válnak. A meghaladás újabb korjelzője a *posztModern* és a *poszt-posztModern*, a *poszt-posztModern utána-ja* a különböző meghaladások radikalizálódásainak és inflációinak kifejezői, amelyekben a modernizmushoz kötődő *hauntologikus* visszakisértések érvényesülnek.

A kornélkülit „korunk” mindinkább a hauntológia logikátlan logikájával lehetne kifejezni, ahol a „meta” (*metafizika*, meta-narratíva), a „poszt” (poszt-modern, poszt-marxista, posztindusztriális, poszt-nacionális, poszt-koloniális), a „poszt-poszt” (poszt-posztModern), voltaképpen a meghaladni kívánt tendenciák radikalizálásaként, rehabilitálásaként, jóformán affirmálásaként is értelmezhető. Vagyis a „meta”, a „poszt”, a „poszt-poszt” nem jutott/nem juthatott lehetőséghez, hiszen a „meta” és a „poszt” tautológiája éppen az, hogy az mindig „meta” és „poszt” is marad, sohasem lesz jelenlévő, nem válik jelenlétté. Lehetősége a lehetőség *lehetősége*, (lehetséges, tehát éppoly lehetetlen is, lehetetlen, mert csak lehetséges), legyőzetik a „poszt” „előtti” és „utáni” (ne feledjük az előtt és az után bináris primitív szembeállítását, hiszen „Mikor kezdődik az »után«?” és „Mikor ér véget az »előtt«?”), a meghaladni kívánt radikalizálásával és rehabilitálásával, egy egyre fantomszerűbb társadalmi-politikai-mediális közegbe ágyazódva.

A gyász munkája

„A radikalizálás mindig gyászolja is, amit radikalizál”,
avagy a gyászolás mindig radikalizálja is, amit gyászol.

(J. Derrida)⁵

Mi tehát e para-modernizmus vagy e hauntológikus *posztmodernizmus*, *poszt-posztmodernizmus* vagy a *posztmodern*, sőt a *poszt-posztmodern* „után”-ja? — (ahol a kérdésben már elkerülhetetlenül rehabilitáljuk a „mi”-t mint entitást, és ezzel együtt elkerülhetetlenül magát a metafizikát is, nem feledve a metafizika nyelvi jellegét és a nyelv metafizikai jellegét. Rehabilitáljuk és radikalizáljuk továbbá a meghaladás igényét, megint csak infláció tárgyává is téve azt). A *posztmodernizmus* egyúttal „önmaga” *megelőlegezése* és *megkésettsége*, azt is magában foglalja, vagy arra is ráutalt, amin túllépni akar, „Önmaga” modern „Önmagá”-jának naiv eltörlés-igénye, „Ön” gyilkossága, de a gyász munkájának nyomán – ahogy erre Freud jól figyelmeztetett⁶ – a patológikus gyász, a gyász sikertelen munkája nyomán, önmaga folytonos *szellemszerű visszakisértése* is. Ebben a kontextusban a modern-

⁵ Uo. 102.

⁶ Freud: Gyász és melankólia. In Erős Ferenc (szerk.): *Ösztönök és ösztönsorsok. Meta-pszichológiai írások*. Filum Könyvkiadó, Budapest, 1997.

izmus „válsága”, a hagyományos világszemlélet „válsága”, a metafizika és fogalmainak a „válság”, ugyanakkor e fogalmak bevett, hivatalos-legitim definíciójához kötődő intézmények: etikai, politikai és jogi rendszerek válsága, egyszóval egy szemléletrendszer „válsága”, és mindezzel együtt a válság „válsága” kerül előtérbe, valamint a válság és a válságban feltüntetett radikalizálása, rehabilitása és affirmálása.

A „válság” „válsága”

„A dekadencia nagy elbeszélése már a nyugati gondolkodás kezdetekor, Hésziodosznál és Platónnál is jelen van. Úgy követi az emancipációt, mintha csak az árnyéka lenne.” (Lyotard)⁷

„A nyugat mindig is imádta elképzelni saját halálát”
(Baudrillard)⁸

A posztmodernizmus hozta átrendeződések egyfajta áttekinthetetlenséget, visszás és visszakísértő „válság”-tudatot produkálnak, radikalizálnak, és egyúttal tesznek infláció tárgyává: filozófiailag a szellem filozófiájának válságát,⁹ a nyugati metafizika (filozófiatörténetet végigkísérő) válságát, ugyanakkor a nyugati metafizika leépítési kísérletének metafizikusságát és válságát, valamint e válság inflációját, e „válság” válságát. A metafizikából lett metafizika-kritika, végül illuzórikus posztmetafizikai igény, a metafizika leépítés-igényének inflációja és válsága, vagyis egyre erőteljesebben felmerül a gyanú a metafizika meghaladás-igényének metafizikusságával, a metafizika válságának a válságával, csakúgy mint a „válság” „válságának” kritikai és affirmatív jellegével szemben. Habár a metafizika történetét meghatározó egységsszemlélet, azonosság-centrikus beállítódás és idealizmus a töredezett posztmodern vagy poszt-posztmodern korban mindinkább kimozdulni látszik, felütik fejüket „a különböző szekták és a New Age mozgalom” is, amelyek Habermas szerint éppen az egységre és az egészre való kíváncsi

⁷ Baudrillard: *Paroxysm: Interviews with Philippe Petit*, London and New York, Verso, 1998. 146.

⁸ Uo.

⁹ Lásd erről: „To say crisis is to appeal to the subject of Europe, to recall it to itself, to its unity, its »freedom«, just as Valéry did at the end of *The Crisis of Spirit* (1919), at the point where he spoke precisely of the »European Spirit« and of a »diminutio capitis of Europe«.” – Derrida: *Events? What events?* In: Elizabeth Rottenberg (ed.): *Negotiations: Interventions and Interviews, 1971–2001*. 72.

szükségeit elégítik ki.¹⁰ Megjelennek továbbá a társadalmi-politikai-kulturális egységesítés és homogenizálás új változatai és csoportosulásai.

A posztmodernizmus és a poszt-posztmodernizmus hozta átalakulások és a radikális váltások nagyrészt a válsággal és voltaképpen a válság válságával (ahol ugyanannyira affirmálódik a válság, mint amennyire felszámolási kísérlet „tárgyává” válik) asszociálódnak. Felerősödnek, és totalizáló tendenciát mutatnak a véget sejtető elgondolások retorikái: mint a modernizmus vége, a történelem vége, a metafizika vége, az utolsó ember vége, a jóléti állam vége, de még inkább a „vég” „vége”. Következésképp, elkerülhetetlenül dekonstruálandóvá válik a „válsághoz” és a „véghez” való viszonyunk is – ahol a válság már-már természetes folyamatként értelmezhető –, gyakorlatilag a „válság” lesz állandó, a „válság” kerül „válságba”, a „vég”-nek lesz „vége”, kiváltképp, ha a gyász elvégzetlen munkája nyomán, hauntologikusan visszakisért az, ami a „vég”-ben felszámolódottként lett újra affirmálva.

A posztmodern jelenség – és mindaz, amit az maga „*után*” von – a válsággal és a radikalizálódó válsággal asszociálódik, ahol a válság mint sajátos nyugati koncepció és mint egyfajta „diszfunkció” jelenik meg. Európaszerte jelentkező, „örök visszatérő” válságok, gazdasági válságok, posztmodern, poszt-posztmodern és poszt-posztmodern „*utáni*” (ahol megint csak a posztmodern „*után*”-jának paradoxális kísértése bagatellizálódik) politikai forradalmak, geopolitikai változások, latens és nem latens háborúk, posztmodern hidegháború, a demokratikus rendszerek válsága és agresszív globalizálódása, a tudományok területén jelentkező fogalmi válságok és szakadások formájában. Különböző diszciplínák eltűnnek, más diszciplínák saját határaikat lépik át, új tudományágak jönnek létre, „»fakultások« mindenféle intézetekké és alapítványokká robbannak szét”.¹¹ Az egységek és a homogenitás meghasadásából kifolyólag pedig nincs egységes kritérium-, illetve értelmezési és értékelési rendszer. Ennek ellenére, továbbra is fennáll vagy egy fordítottnak, visszakisértő hauntológia nyomán megjelenik a (poszt)posztModern homogenizálásra és új egységesítésre hajló igénye, a politikai-gazdasági-kulturális egységesülés és neo-integráció visszakisértő modern „fogalma” és konstruálása.

Derrida elgondolása alapján a válságról zajló diskurzus egyre inkább a techno-gazdasági és a kulturális válság diskurzusaira redukálódik,¹² és ismé-

¹⁰ Habermas: A metafizika utáni gondolkodás motívumai. In: Bujalos István (összeáll.): *A posztmodern állapot. Jürgen Habermas, Jean-François Lyotard, Richard Rorty tanulmányai*. 180.

¹¹ Lyotard: A posztmodern állapot. In: Bujalos István (összeáll.): *A posztmodern állapot. Jürgen Habermas, Jean-François Lyotard, Richard Rorty tanulmányai*. 85.

¹² Lásd erről: “Reduced, then, to the correlation of two places: the techno-economic, despite its being so difficult to circumscribe, today more than ever, and the cultural, which ended

telten a válság hatványozott válságából való kitörés különböző stratégiai kérdései kerülnek előtérbe. De miben áll valójában a „válság” e folytonosan megújuló hagyományos, hauntologikus beszélye? Egy fogalmi és az ahhoz kapcsolódó szemléletbeli, rendszerbeli, intézményi apparátus jelentkezik dekonstrukciós igénnyel a posztmodern tapasztalatokhoz képest, ahol az „*után*” és a „*poszt*”, elvesztett, halottnak hitt „Önmagát” építi újra, és még mindig a modernizmus szellemét idézi a maga binaritásában és oppozicionális szembeállításában. A nyugati kultúra fogalmi apparátusa látszik differenciálódni és öndekonstruálódni, de ezzel párhuzamosan egyfajta, a modernizmus szellemét idéző, visszakísértő *konstruálás, újradefiniálás és új egységítés* is megfigyelhető.

A kísértetek korának jelenségei

Az utóbbi évtizedekben a posztmodern jelenség számottevő teret hódításával, radikalizálódásával (lásd a poszt-posztmodernről szóló diskurzusokat), ugyanakkor inflációjával találjuk szemben magunkat. A követhetetlen technikai és technológiai fejlődéseknek, az „információs” társadalomnak, a mobilitás és a migráció radikalizálódásának, geopolitikai változásoknak, az államszövetségek belső határnyitásainak következtében megnövekedtek az életformák, tudásformák, cselekvési minták, nyelvjátékok, modellek, rendszerek pluralizmusának, sokféleségének, heterogenitásának és különbözőségeinek találkozási felületei. A kortárs jelenségek víruszerűen bekebelezik a hagyományos társadalom minden rétegét felölelő szférákat: a kulturális, társadalmi, tudományos, technológiai, kommunikációs, információs, geopolitikai jelenségeket. Mindezek egyfajta posztmodern vagy hiperbolikus poszt-posztmodern tudományosság, geo-politika, etika – és megkockáztatva – egy posztmodern és poszt-posztmodern jogrendszer kérdéseit, továbbá szervezési és intézményi kérdéseket vetnek fel. Egyrészt azzal szembesülünk, hogy a posztmodern jelenségek konkrét változásokat, eljárásmodokat, beállítódásokat, magatartásmódokat, rendszereket, modelleket, impulzusokat, értékeket kérdőjeleznek meg, és ugyanakkor generálnak, azaz, etikai, politikai, intézményi, jogi rendszerek módosulását követelik meg, másrészt pedig, egyfajta disszonancia körvonalazódik a kortárs jelenségek és még a modernizmushoz kötődő szemléletmód, intézményrendszer, rendszerfogalmak párhuzamos és ellentétes irányultsága között.

up being the name of all the rest!” Derrida: What I Would Have Said. In: Elizabeth Rottenberg (ed.): *Negotiations: Interventions and Interviews, 1971–2001*. 62.

Társadalmi igazságosság és emberi jogok

A posztmodern és a kortárs jelenségek nyomán aktualizálódnak a *társadalmi igazságosság* és az *emberi jogok* kérdései, mindez pedig elválaszthatatlan a szubjektum, a személy, a kultúra, az identitás, a kulturális identitás, az egy-Én és az „ember” (legitim) definíciós problematikájától, de ugyanakkor az ezeknek a bevett definíciójára alapozott politikai, etikai és jogi rendszereitől, a kultúra politikájától, a „kulturális identitás” és a „szubjektum” politikájától. Mindinkább aktualizálódó téma a *kulturális identitás*, a *kulturális sokféleség*, a *partikularitás* és a *diverzitás* elismerésének szorgalmazása, *retorikája*, csakúgy mint a partikularitások és a diverzitások elismertetése érdekében érzett teátrális „felelősség”. Ezzel párhuzamosan viszont az tapasztalható, hogy mindinkább lehetetlenné és hierarchikussá, de egyúttal csaknem politikai programmá is válik a fogalmi (újra)definíálás (pl. szubjektum, ember, identitás, kultúra, kulturális identitás, kulturális sokféleség) és az erre alapozott egységes praxis kidolgozására való törekvés.

Pluralisztikus, heterogén, hibrid társadalom versus phallogocentrista agresszió

A posztmodern jelenség nagyrészt a „pluralisztikus, heterogén és hibrid” társadalom víziója, ahol új megvilágításba helyeződnek a társadalmi igazságosság, az emberi, a kulturális, a személyi és a kollektív jogok kérdései. Mindez egy pozitív, aktív, öntudatos, tettere kész szerepet is megkövetel a polgártól és a közösségektől, a kérdés viszont az, hogy a destruált, dekonstruált metafizikai „ön”-„tudatosság” kivitelezhető-e? A tömegmédia „világpolgára” „tudja”, hogy minden ideológia, de igazából nem tud, nem tudhat semmit. A kortárs társadalomban, még a modernizmustól örökölt, és javarészt a modernizmus szemléletrendszere alapján működő vagy részben átkozmetikázott hatalmi struktúrák egyre inkább a nyitottság, a tolerancia, a pluralizmus álarcában igyekeznek magukat eladni,¹³ e mögött azonban ott húzódik egy hierarchikus, erőteljesen etnocentrista, nacionalista, rasszista, gazdasági és nemi agresszió, az állami kultúrák, ugyanakkor a növekvő befolyású államszövetségek agressziója, egyfajta „keresztény-demokratikus” *phallogocentrista*¹⁴ agresszió.

¹³ Derrida: What I Would Have Said... In: Elizabeth Rottenberg (ed.): *Negotiation: Interventions and Interviews, 1971–2001*. 59. – „The society which was thus formed for thirty-six hours remained very open, tolerant, attentive, and pluralistic; it exposed itself on occasion, up to a certain point, to the risks of improvisation.”

¹⁴ Derrida: Politics and Friendship. In: Elizabeth Rottenberg (ed.): *Negotiations: Interventions and Interviews, 1971–2001*. 179.

Ellenségképek

A pluralisztikus és hibrid társadalom idillikus víziója – klasszikus módon – az ellenségképek fenntartásával és konstruálásával is ütközik. Az ellenségképek nem csak a változatos alapokon szerveződő csoportok sajátosságai, hanem a nemzetállamok és a szupranacionális csoportosulások sajátosságai is. Nemzetállami alapon a leginkább megfigyelhető ellenségképek a nemzeti, etnikai, vallási, területi, és politikai-gazdasági tényezőkön alapuló, a többségtől vagy egymástól különböző csoportosulások. A szupranacionális csoportosulások tekintetében pedig a leginkább hangsúlyozott ellenségképek egyre inkább absztraktabb formában jelentkeznek, mint például a „nemzetközi terrorizmus”, a Nyugat fekete-fehér iszlámképe által az „iszlám fundamentalista csoportok”¹⁵ és a „szervezett bűnözés” képében. Jelentős szerepet játszanak a viszonylagos „homogenitástól”, a „sajáttól” különböző kisebbségi csoportok, az emigráltak, a menekültek és az idegenek ellenségképe,¹⁶ mint a „potenciális ellenség” víziói.

Központosítás, centralizálás és de-centralizálás

Megjelenik egy erőteljes kritikai hullám a „központosítás”, a „centralizálás”, a gazdasági, tudományos, kulturális, politikai „központosítás” ellen, és a hierarchizált kultúrakoncepciókkal szemben. Első látásra, a kortárs jelenségek nyomán az egység helyett a társadalmi kérdések differenciálódása, a nemzetek, etnikai csoportok, vallások, geopolitikai konstellációk differenciálódása radikalizálódik. Különböző divizionális, decentralizáló, föderalizáló, egységet dekonstruáló, autonómiai, geopolitikai de- és re-strukturálódási igények jelentkeznek, és felerősödnek a homogenitástól különböző és *elkülönülő* nemzeti, etnikai, vallási, területiális szerveződési csoportok függetlenedésének igényei. Radikalizálódnak az autonóm, független szerveződésre és önrendelkezésre, illetve a kisebbségi jogokra vonatkozó igények, például a nemzetállamok területén húzódó kisebbségek, az állam nélküli nem-

¹⁵ A terrorizmus és a „terrorizmus elleni (teátrális, fantomszerű) harc” bevett nyugati kifejezéssé, szlogené, háborúindító indokká vált, a háború privatizálásáért argumentáló szlogené vált a Nyugat számára, „anélkül, hogy felmutatnák a radikális eszmék különféle változatai és az irreguláris fegyveres politikai harc között húzódó olykor igen széles határmezsgyét”. In: Póczik Szilveszter: *Az iszlám forradalom. Négy műhelytanulmány a radikális iszlámról*. IDResearch Kft/Publikon Kiadó, Pécs, 2011. 13.

Egyrészt ott áll e mögött egy, a Nyugat által szorgalmazott, átfogó médiapropaganda, mely alapján az iszlám világ a terrorizmussal, a primitivistással, az agresszióval asszociálódik. „Ez a propaganda az USA médiáiban és kommersz szórakoztatóiparában – különösen a filmiparban – a ’80-as évek második felétől egyre erősebben jelentkezett.” Uo. 39.

¹⁶ Lásd erről bővebben: Montserrat Guibernau: *The Identity of Nations*. 30.

zetiségek, valamint az emigráns csoportok és a különböző alapokon szerveződő kisebbségek önrendelkezési igényei. Ezzel párhuzamosan, bizonyos nemzeti nyelvek hierarchizált felfogása, az elangolosodás, a *globalatinizáció*.¹⁷ a nemzeti homogenizáció, neo-, posztmodern kolonizáció, az államszövetségek hegemonikus térhódítása és globalizálódó tendenciája, az eldemokratizálódás válik uralkodóvá, mint egy „demokratikus procedúra a demokrácia figyelembevételével és tisztelete nélkül”,¹⁸ lásd az arab államok helyzetét.

A decentralizálás igénye mellett, az olyan művi kifejezések által, mint a „sokaságok egysége”, a „szupranacionális identitás”, az „európai identitás” ugyancsak a modernizmus keretében épül és konstruálódik az identitás új ideológiája, az európaiság homályos eszményével, szimbólumok és rítusok meghonosításával, politikai, jogi, gazdasági és monetáris egységesítéssel. A (poszt)Modern egységesítő, unifikáló globalizáló tendenciák az egyre átláthatatlanabbul manipulált demokráciába vetett hittel, közös ellenségkép kiépítésével, az oktatás és a média segítségével operálnak, alternatív identitáskonstruálásra szolgáló stratégiákat alkalmaznak, olyan „szupranacionális” és „internacionális” szervezetek, mint például EU, NATO, ENSZ. A decentralizálás ellenében így, paradox módon, megfigyelhető az egységesülés, a „szupranacionalitás igénye” és/vagy kényszere, az identitás új konstruálása, egyfajta „közös identitás” javára, egy kapitális identitáskonstruálás javára, transznacionális integráció, piacintegráció, valutaunió, standardizálás által, a klasszikusan és a nem klasszikusan értett kultúrákat egy egynemű szociális massa irányába terelve.

Nacionalizmus és internacionális nacionalizmus

A kortárs jelenségek, valamint a hagyományosan esszencialista, szubsztancialista szubjektum, identitás-, kultúra- és kulturális identitás-felfogások meghasadásából, ugyanakkor az új művi definíciók, mint a *multikulturalitás*, az *interkulturalitás* és a *kulturális sokféleség* ideológiai-politikai hatásai által és a fokozódó globalizáció, mobilitás, migráció, valamint a menekültjogi státusok megszorodásának következtében is, radikalizálódnak a szélsőjobb mozgalmak és a *szabadság pártok*. Felerősödnek a nemzeti alapú eszmarendszerek, aktivizálódnak a szélsőjobb mozgalmak, ugyanakkor megint csak visszaszórási módon *internacionalizálódnak* is.

¹⁷ Derrida: *Hit és tudás. A „vallás” két forrása a pusztaság határain*. 50.

¹⁸ Derrida: *Taking Sides for Algeria*. In Elizabeth Rottenberg (ed.): *Negotiations: Interventions and Interviews, 1971–2001*. 121. – „[...] democratic procedures without respecting democracy”.

Demokrácia-deficit

Figyelemre méltó aktualizálódást mutatnak a demokratikus rendszerek deficitjei: a demokratikus államokban zajló politikai forradalmak, lázadások, kormányellenes tüntetések, politikai puccsok, polgárháborúk, latens és nem latens háborúk, neo-hidegháborúk, geopolitikai annektációk, kiújult helyi és globális konfliktusok, valamint a különböző „kategóriák” alapján szerveződő kisebbségek, a menekültek és az emigránsok helyzetének tisztázatlansága formájában.

Derrida dekonstrukciójában a demokrácia hiteltelenné válása kapcsán kiemeli, hogy egy sor társadalmi-gazdasági mechanizmus és az ezt manipuláló „techno-tele-mediatikus apparátusok, az információ és a kommunikáció új ritmusa, az általuk viselt erők gépezetei”¹⁹ felforgatják, meghamisítják a választói képviselést és a parlamentáris életet, az amúgy is egyre átalakuló nyilvánosságot. Az új információs technika kiváltságos helye által egyfajta információs média, média által befolyásolt politika, média-logika-politika körvonalazódik, mint egyfajta „virtuális demokrácia”,²⁰ „telekrácia”,²¹ ezzel együtt pedig a manipuláció kérdése, a fantomállamok jelenléte, a business-politika és a politikai marketing kap teret, csorbítva a demokrácia működőképességének lehetőségét. Derrida kifejti a demokrácia azon deficitjét is, hogy a parlamentáris viták lebonyolítói, politikusai egyfajta mediatikus reprezentációvá, marionettfigurává, tévésztárrá formálódnak, éppen ezért politikailag hiteltelenné is válnak.²²

A kortárs demokratikus teret és a demokratikus Nyugatot, illetve Európát belülről gyengíti tovább a gazdasági manipuláció és lobby, az orwelli Nagy Testvérhez hasonló, de jól technicizált informatikai, telekommunikációs és műholdas megfigyelés, a szpiónázs botrányok, a korrupció, ugyanakkor a kulturális, nemzeti, etnikai, nyelvi, gazdasági, vallási és szemléletbeli különbözőségek érdekegyeztetésének problémája, a nacionalizmus új térhódítása, az államok, föderációk és államszövetségek új (hideg)háborús konfliktusa.

Fantomhatalom, tele-valóság, kortárs Nagy Testvér, hauntologikus aktualitás-szabályozás

„A jövőnek vagy a múltnak, egy olyan kornak, amelyben szabad gondolkozni, amelyben az emberek nem egyformák, és nem kell magányosan élni – egy olyan kornak, amelyben

¹⁹ Derrida: *Marx kísértetei. Az adósállam, a gyász munkája és az új Internacionálé.* 88.

²⁰ Léo Scheer: *La démocratie virtuelle.* Flammarion, Paris 1994.

²¹ *Esprit*: Editorial: face à la télécratie. 1994. 5. 3–4.

²² Vö. Derrida: *Marx kísértetei. Az adósállam, a gyász munkája és az új Internacionálé.* 89.

van igazság, s ami történt, nem lehet meg nem történné tenni:
üdvözet az egyformaság korából, a magányosság korából,
Nagy Testvér korából, a duplagondol korából!” (Orwell)²³

Átláthatatlanok az államhatalomhoz, hierarchizált államszövetségekhez, fantomállamokhoz, érdekesoporthoz kötődő kommunikációs, információs, archiválási technológiai kérdések, ugyanakkor radikalizálódnak a telekommunikációs szerek, a média, a tömegmédia átláthatatlanságának és manipulatív hatásainak geopolitikai, etikai, jogi, gazdasági, valamint militáris-háborús programációt igazoló hatásai – a technika, a kommunikációs progresszió és a média hatalomnak és fantomhatalmaknak való alárendelődése által. Beláthatatlanná válik a kontroll, a kortárs Nagy Testvér, az információ, az információ-átadás, a „kommunikáció”, a tömegtájékoztatás, a tömegmanipuláció, a tudás, tudás-átadás és az információ-tőke jellege, az információ feletti hatalom kérdése. Mindez kétségkívül a személyi, privát információk és a negatív szabadság fokozatos ellehetetlenedésének, a tömegmanipulációnak, a hatalomnak, a fantomállamoknak, az információs botrányoknak és a gazdasági-politikai szpiónásznak kedvez.

Már Lyotard rákérdez arra, hogy a posztmodern közegben a kommunikáció kinek és minek a kommunikációja lesz? Ki mondja meg, hogy mit lehet kommunikálni? Ki és hogyan informál a kommunikáció irányairól, és tulajdonképpen mi lesz a kommunikáció: manipuláció, információcsere, a véleménymondás szabadsága vagy párbeszéd? Ki mit fog tudni és ki mit fog kommunikálni arról, amit tud? Hogyan részesül a társadalom a tudásból, és hogyan hasznosítja azt? „Ki fog tudni?”²⁴ „ki dönti el, mi a tudás? Illetve ki tudja, mit kell eldönteni?”²⁵ Ki rendelkezik az információ jogával? Ki szelektálja az információkat, és mit szelektál?

Az információ-átadás, a kommunikáció, a média egyre inkább *televalóság, konstrukció, valóságkitermelés*, „valóságszabályozás”, „duplagondol”, gyakorlatilag egy másik *újbeszél* kortárs változata, *hauntologikus* aktualitás-szabályozás, *aktualitáskonstrukció*. A posztmodern jelenségben és mindabban, amit az maga „*után*” (!) hagy, egyre inkább homályossá válik a hatalom, az információ, a manipuláció és a média viszonya, homályossá válik az, hogy a különböző információk kinek a birtokában összpontosulnak? Ki használja az információkat? Mi lesz egyáltalán az információ? Ki és mit oszt meg az információkból, hogyan, és kinek? A „*ki fog tudni?*” kérdés mindig a hatalommal asszociálódik, ahol az ismeret mint tőke érvényesül, mialatt a hatalmi struktúrák mindinkább láthatatlan struktúrákká alakulnak át.

²³ Orwell: 1984. 18.

²⁴ Lyotard: A posztmodern állapot. In: Bujalos István (összeáll.): *A posztmodern állapot. Jürgen Habermas, Jean-François Lyotard, Richard Rorty tanulmányai*. 18.

²⁵ Uo. 23.

Etnocentrikus aktualitás konstruálás és (tömeg)média-társadalom

„A televízió egy átkozott vidámpark. Egy cirkusz, egy karnevál, utazó akrobaták, mesélők, táncosok, énekesek, zsonglőrök, show-sztárok, előadók és focisták. Ez az unaloműző ipar! De Önök ott ülnek nap mint nap, minden éjszaka, életkortól, bőrszíntől, vallástól függetlenül. Rajtunk kívül senki-jük sincs. Kezdi elhinni a szemfényvesztéseinket, kezdi elhinni, hogy az a valóság, amit a tévében látnak, és a saját életük valótlan. Azt csinálja, amit a tévé mutat. Úgy öltözik, úgy eszik, úgy neveli a gyermekét, ahogy a tévében látja. Úgy is gondolkodik, mint a tévében. Ez tömegőrület! Önök mániakusak! Az istenért, Önök a valóság, és mi vagyunk az illúzió!”

(*Hálózat [Network]*: Howard Beale)²⁶

A demográfiai és szociológiai kutatások szerint ez a népesség „demográfiai válasza” a társadalomban végbemenő változásokra, amelyek elsősorban a társadalom alapsejtjét, a családot érintették.

Az aktualitás konstruálása a fennálló hatalmi struktúrákhoz kötődik, és talaja a tömegmédia: „események megkreálása”, „válogatása”, a direkt kommunikáció, a „live communication”, vagy a „real time”, az „immediate presence”, amely sohasem átlátható és objektív.²⁷ Ugyancsak aktualitáskonstruálók a Derrida által említett beszélek formái, a politikai kultúra, a hatalmon lévő pártok hivatalos beszéle és retorikája, és ismételten, a „tömegközlés homályos illetékeségű kultúrája: mint a „közlemények” és értelmezések, az „információ” szelektív és hierarchizált termelése”,²⁸ a „média médiuma”, a közeg, amely „se nem élő, se nem holt, sem jelenlevő, sem távollevő, kísértetiesül”.²⁹ Következésképp, még a metafizika nyelvezetéből kölcsönzött *jelenről, jelenlétről és aktualitásról* alkotott képünk lép fel dekonstrukciós igénnyel. Derrida az úgynevezett „actuality” és a „valóság” kreált módjára az *artifaktualitás* és az *aktuvirtualitás* kifejezésekkel utal,³⁰ ahol az „aktualitásról” való informálás filterei néhány nemzeti, regionális, helyi, legfőképp a nyugati társadalom kulturális, politikai, jogi és gazdasági

²⁶ Howard Beale egy fiktív figura a *Network* című 1976-os amerikai filmdrámában, Sidney Lumet alkotásában, akit egy Peter Finch nevű színész jelenít meg. A *Hálózat* című film elsőként szólt a televízió hatalmáról és manipulációiról, 1977-ben 10 kategóriában jelölték Oscar-díjra, amelyből négyet el is nyert.

²⁷ Derrida: „Pardon me for taking you at your word”. In: Elizabeth Rottenberg (ed.): *Negotiations: Interventions and Interviews, 1971–2001*. 81.

²⁸ Derrida: *Marx kísértetei. Az adósállam, a gyász munkája és az új Internacionálé*. 62.

²⁹ Uo. 60.

³⁰ Derrida: *The Deconstruction of Actuality*. In: Elizabeth Rottenberg (ed.): *Negotiations: Interventions and Interviews, 1971–2001*. 87.

értékeinek továbbítói és hierarchizálói.³¹ A Nyugat-Európa-centrikusság és az Amerika-centrikusság kitermel egyfajta kapitális etnocentrikus aktualitást,³² amely egyfajta *pszeudo-aktualitásként*³³ tartható számon.

Artifaktualitás és aktuvirtualitás

A digitalizált „cyberspace”³⁴ fennhatóságára, a média és az információ műviségére, Derrida a már említett két neologizmussal utal, ahol az *artifaktualitás*, az „*Artefaktualität*” kifejezésben³⁵ az „*Arte*” és az „*Artefakt*” a műviségre, a kreáltságra utal, a „*Fakt*” a tényt és a tényszerűséget jelzi, az „*Aktualität*” pedig az aktualitást, az „*actualité*” franciául konkrétan a híreket is jelenti. Ezzel is jelezve, hogy az információk, a „tények” sohasem készen álló dolgok, hanem művek, kreáltak, hierarchizáltak, szelektívek, manipulatívak, ugyanakkor technikai úton hozzáférhetők, azt sugallva, mintha a média feladata lenne a „tények” előállítás. Erre utal Derrida másik kifejezése, az aktuvirtualitás, „*Aktuvirtualität*”,³⁶ ahol az „*Aktualität*” virtuális úton érhető el, virtuális valóságot, „*virtual reality*”-t produkálva. Manuel Castells médiászociológus ugyancsak azt hangsúlyozza, hogy „a hagyományos politikai rendszerek válsága és az új média, a politikai kommunikáció és információ drámaian növekvő térhódítása az új média által kebeleződik be”.³⁷

Új beszélek – tudományos és akadémikus beszély

Beláthatatlan tehát a médiához kötődő etikai, politikai, kulturális, gazdasági manipuláció, de egyúttal a tudomány politikája, a tudományosság aktualitásai és azoknak a geopolitikához, hatalomhoz, a béke nevében indított háborús programációhoz kötődő viszonya. A tudomány intézményi megszervezése, problémakijelölése, oktatási terve, finanszírozási terve gyakran a hatalom legitimációjának talaja, akárcsak a nagy egyetemek publikációs folyóiratai, az egyetemi és akadémiai berkek körei,³⁸ nem beszélve az újságok,

³¹ Uo. 88.

³² Uo. 87. – „[...] »actuality« is spontaneously ethnocentric”.

³³ Uo. 90.

³⁴ Derrida: *Hit és tudás. A „vallás” két forrása a pusztá és határain*. 43.

³⁵ *Echographien*. Fernsehgespräche, übers. v. Horst Brühmann, Wien, 2006.

³⁶ Derrida: *Marx kísértetei. Az adósállam, a gyász munkája és az új Internacionálé*. 62.

³⁷ Manuel Castells: *The information Age: Economy, Society and Culture Vol. II. The Power of Identity*. – „The crisis of traditional political systems and of the dramatically increased pervasiveness of the new media, political communication and information are essentially captured in the space of new media.”

³⁸ Derrida: „Pardon me for taking you at your word”. In Elizabeth Rottenberg (ed.): *Negotiations: Interventions and Interviews, 1971–2001*. 81.

a napilapok, a tévéműsorok, a hírválogatás és a virtuális felületek hierarchikus aktualitás-konstruáltságáról. Derrida a *Marx kísérteteiben* az „új beszélek” körvonalazódására figyel fel, amely beszélek egyik lényeges eleme a tudományos és az akadémiai kultúra beszéle, „akiknek beszéle akadémiai, kereskedelmi és általában véve tömegközlési változatban is terjed”.³⁹

Az elárusodás radikalizálódása

Nyomon követhető a Marx által előrevetített elárusodás jelensége, illetve e jelenség totalizálódása, pl. az információ elárusodása által, hiszen az információ a javak egyik formájává, „informatikai áruvá” (*type of informational bits*)⁴⁰ válik. Az elárusodás folyamata azonban a kultúra vonatkozásában is hatványozottan érvényes, a kultúra is a kereskedelmi piackapitalizmus termékévé válik, ahol a kultúra mint piac, áru, tőke és ipar jelenik meg a „kultúrkapitalizmus”⁴¹ a „kultúrpar”, a kommerciális manipuláció és a tőke technopolitikájának korában, a kulturális sokféleség egy finansiális dimenziót nyer a kultúrák piacán.⁴² A politikailag ideologizáltan, „újonnan” megkonstruált identitások és a kultúrák új piacokként és tőkékként jelentkeznek, e kérdések megvitatása pedig ugyancsak egyfajta hierarchizált, hegemonikus „kommunikációban” zajlik. A kultúra mint tőke funkcionál, amelyhez egy nacionalista hegemonia és annak politikai jogrendszere társul,⁴³ ahol a kultúra és az identitás nevében zajlik az egység kikovácsolása, a kulturális erózió az ún. transznacionális pszeudo-föderációkban (*transnational pseudo-federation*).⁴⁴

Megemlítenő végezetül a „szubjektum” – bármit is jelentsen ez itt –, az ember és a test abszolút eltárgyasulása és elárusodása, a szervkereskedelem, az emberkereskedelem, a mesterséges megtermékenyítés, a bérnyaság stb. formájában. Az eltárgyasulás és az elárusodás folyamata a művészetek területén is megfigyelhető olyan tudományos-művészi vagy művészi-tudományos alkotásokban, mint például a Gunther von Hagens nevéhez fűződő alkotások, amelyek emberi és állati holttesteket használnak fel a művészet és a tudomány anyagául, a testeknek a Gunther von Hagens által feltalált plasztinált formájában.

³⁹ Uo. 62.

⁴⁰ Lyotard: *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*. 15.

⁴¹ Derrida: *Das andere Kap. Die vertagte Demokratie. Zwei Essay zu Europa*. 50.

⁴² Vö. Baudrillard – Sassatelli: An Interview with Jean Baudrillard. Europe, Globalization and the Destiny of Culture. *European Journal of Social Theory*, 2002/5. Sage Publications: London, Thousand Oaks, CA and New Delhi. 521–530. 525. – „[...] there is a financial dimension, an economic dimension, there will be a market of culture”.

⁴³ Derrida: *Das andere Kap. Die vertagte Demokratie. Zwei Essay zu Europa*. 37.

⁴⁴ Baudrillard – Sassatelli: *I. m.* 525.

Gunther von Hagens – *The Alchemy of My Mind: Anatomy is Destiny*

Említésre méltó Hermann Nitsch művészete egyaránt, amelyben ugyan-
csak állati tetemek és állati vér használdik a művészet anyagául.⁴⁵

Hermann Nitsch: *Scatto Della Performance*, 130 action, 2010

⁴⁵ A test és a holttest mint tárgy elemzése a művészetek összefüggésében szerteágazó elemzéseket és értelmezéseket követel meg, amelyre sajnos e tanulmányban nincs mód.

Az eltárgyasulásnak és az elárusodásnak a testhez, az emberi és az állati testhez, a testrészekhez, vérhez stb. való viszonya széles palettát kínál elénk a kortárs „fekete” és „fehér” kereskedelem, az orvostudomány, a képzőművészetek és a zeneipar tekintetében egyaránt.

A kiszámítható szubjektum

A kortárs kultúra (ami már nem *Bildung* és nem *Humanismus*) és szubjektum, a posztmodernizmus és a poszt-posztmodernizmus nyomán a heterogenitás, a pluralizmus, a multiplikáció, a hibriditás, a többféleség, az egységek és az azonosságok meghasadása, a fragmentáció, az Én elvesztése, az *Ent-identifizierung*, a „válság”, a dekultúra, az eredetnélküliség és a (dez)integráció képével áll összefüggésben, ugyanakkor a szubjektum és a szubjektum kultúrájának új unifikálásával, egységesítésével, egypólusúvá manipulálásával, a szubjektum és a szubjektum etikájának, politikájának és jogának új konstruálásával, az új integrációval és az új integráció által kegyesen felajánlott újonnan megkonstruált szubjektum szerepkörével. Újra meghatározhatóvá válik, hogy „*ki*”, „*mi*” a szubjektum, illetve hogy „*kinek*”, „*minek*” kell lennie, egyfajta kiszámítható szubjektum körvonalazása (*calculable subject*)⁴⁶ érdekében.

Kapitális diskurzus és kulturális hegemonia – a West és a „rE(a)st”

„Mi akkor az igazság? Vándorló metaforák serege... amelyek, miután hosszú ideig használták őket, az emberek számára rögzítettnek, kanonikusnak és kötelező érvényűnek tűnnek. Az igazságok olyan illúziók, amelyekről már elfelejtettük, hogy illúziók...”

(Nietzsche)⁴⁷

A Nyugat és Nyugat-Európa kulturális identitás-diskurzusa inkább egy kapitális diskurzus,⁴⁸ a modernitáshoz kapcsolódó diskurzus, egy gazdaságpolitikai diskurzus, ahol a harc a kulturális hegemoniáért zajlik, egy kapitális kommunikációban, problémakijelölésben és az úgynevezett demokráciában. A Nyugat, valamint Európa új konstellációjának vonatkozásában egyfajta

⁴⁶ Derrida: *Politics and Friendship*. In Elizabeth Rottenberg (ed.): *Negotiations: Interventions and Interviews, 1971–2001*. 180.

⁴⁷ Nietzsche: „On Truth and Lies in a Nonmoral Sense” In: *Philosophy and Truth*. Harvester Press, Sussex, 1979. 84.

⁴⁸ Vö. Derrida: *Das andere Kap. Die vertagte Demokratie. Zwei Essays zu Europa*. 27. – „[...] man die kulturelle Identität Europas als einen *kapitalen* Diskurs begreift”.

neo-kolonizáció, poszt(poszt)Modern kolonizáció az európai és főként a nyugat-európai államok termékeinek terjedése és globalizálódása zajlik, a *West* és a *rE(a)st* „kooperációja”, ahol a *West* elsődlegessége és szuperioritása érvényesül a *rE(a)st*-hez képest. Így a globalizálódás, mint kulturális-, gazdasági-, kapitélis globalizálódás és integrálódás jelenik meg. Éppen ezért az ún. sokféleség egy (poszt)posztModern kommerciális (multi)Kulturalizmusnak, egyfajta nacionalista (multi)Kulturalizmusnak is tekinthető. Így a (multi)Kulturalizmus és a kulturális sokféleségre való apellálás mögött zajlik a kulturális dominancia továbbépítése, a neo-kolonizáció, a katonai-kapitalista hegemonia kiterjesztésének igénye a „»humanitárius« stratégia vagy a »béke fenntartása«” címén.⁴⁹

A paradoxális „poszt” lehetőségei és lehetetlenségei

Mindezen jelenségek alapján az a kérdés kerül előtérbe, hogy milyen köntösbe öltöztetjük a hauntologikus posztmodern vagy poszt-posztmodern, kortárs jelenségeket és lehetőségeket: a jól körvonalazható, totalizáló modernbe vagy a meghatározatlan paradoxális „poszt” lehetőségeibe, illetve lehetetlenségeibe? A különbözőségeket és a partikularitásokat affirmáljuk, vagy pedig ezeket megint csak homogenizáljuk, unifikáljuk, új integráció vagy új köntösbe bújtatott hagyományos integráció, illetve neo-kolonizáció vagy posztmodern kolonizáció, liberális és demokratikus integrációreceptek alapján, az etnocentrizmus és az Euro-centrizmus,⁵⁰ a nyugat-centrizmus hierarchiájának alapján. Mennyiben érvényesül a „*poszt*” a posztModernben vagy a poszt-(poszt)Modernben, amennyiben a modernség szellemében működő rendszerek és intézményi struktúrák erőteljesen kísértének vissza benne, ha kissé illuzórikusan, vagy pontosabban hauntológikusan „új” formában is. A feladat a kortárs társadalmi-intézményi rendszerek, politikai, etikai és jogi kontextusának, a paradoxális „poszt” lehetőségeinek a feltérképezése, a modernizmus totalizáló tendenciáinak a rehabilitása ellenében.

⁴⁹ Derrida: *Hit és tudás. A „vallás” két forrása a puszta ész határain.* 84.

⁵⁰ Derrida: *The Deconstruction of Actuality.* In: Elizabeth Rottenberg (ed.): *Negotiations: Interventions and Interviews, 1971–2001.* 87. – „And let it be said in passing that some still found it necessary to challenge the critique of ethnocentrism, or, to simplify greatly, the deconstruction of Eurocentrism.”